

Når markedet tar over

Vi må ta tilbake kontrollen over kraftressursene. Da må det radikale endringer til.

Den norske vannkraften er en unik ressurs som markedsfundamentalismen er i ferd med å ødelegge. Vi må ta kontroll over markedet, skriver kronikkforfatteren. Bildet er fra elvekraftverket Vamma i Viken Fylke.

Regjeringen har satt inn tiltak for å begrense skadevirkningene av høye strømpriser. Energiministeren kaller situasjonen ekstraordinær. Men dette er en strukturell krise, som Regjeringen må rydde opp i.

Strøm skal være et fellesgode. Hvis vi ikke rydder opp i den fullstendige markedsfundamentalismen for strømsalg, blir vann det neste som utsettes for det samme.

Å få elektrisk strøm fra kraftverkene til hjem og bedrifter er egentlig en veldig enkel prosess. Men vi har klart å gjøre den unødig komplisert og nå også veldig dyr.

Det er hull i hodet at strømprisene har løpt fullstendig løpsk.

Strøm er enkel å selge – som dopapir. Men som følge av en av verdens mest liberale energilover kom det inn helt unødvendige mellomledd i strømomsetningen.

Tjener milliarder

Kraftbørsen *NordPool* skulle fungere som omsetningssentral for norsk kraft, eid av Staten. Men når denne nå eies 66 prosent av det nederlandsbaserte børselskapet *Euronext* – som også eier Oslo Børs og som tok 392 millioner i utbytte ut av Norge i fjor – er norsk kraft fullstendig prisgitt markedskrefter i Europa.

I tillegg fikk vi strømselgerne – som ikke bidrar til noen verdiskaping, men stikker av med den største fortjenesten.

Strøm skal være et fellesgode.

Disse selskapene er i stor grad eid av internasjonale finansselskaper som fører store fortjenester og utbytter ut av Norge. De tre største strømselskapene tjente 1 milliard netto i Norge i 2020.

Dette var langt fra intensjonen bak energiloven, men politikerne abdiserte fra energipolitikken etter at loven var vedtatt, og lot byråkrater og spekulanter misbruke loven.

Det har ført til at markedsprisen for vår nedbetalte vannkraft, som koster noen få øre/kwh å produsere, er lik produksjonsprisen for forurensende kullkraft i Europa tillagt CO₂-avgift.

Mistet kontrollen

I tillegg har vi bygget mange utenlandskabler til Europa, finansiert i stor grad med norske strøm- og skattepenger. Men vi har åpenbart forsømt å sikre oss kontrollen over hvordan strømmen i disse kablene skal styres.

Selv i periodene med ekstremt høy strømpris i Norge, har vi sendt elektrisitet ut av landet. Dette kommer til å fortsette hvis vi ikke gjør dramatiske endringer, for resten av Europa vil ha behov for stor import av elektrisitet. Dette ser vi tydelig gjennom den høye importen av norsk gass, som EU for øvrig nå vil definere som grønn energi.

Det er ingen mening i at et utenlandseid børsselskap skal tjene milliarder på norsk strøm.

Utrolig er det også at norsk strøm som eksporteres i store mengder, ikke er pålagt den samme energiavgiften som vi alle i Norge må betale.

Radikale endringer må til

For oss som skal arbeide og bo i Europas mørkeste, kaldeste og energirikeste land er det hull i hodet at strømprisene har løpt fullstendig løpsk. Dette er en strukturell krise. Og den må løses med radikale strukturelle, politiske tiltak, for dette var ikke hensikten med energiloven.

- Ta kontroll over NordPool og la Statnett og norske kraft- og nettselskap stå for omsetningen av strøm. Det er ingen mening i at et utenlandseid børsselskap skal kunne tjene milliarder på omsetningen av norsk strøm og ta enorme utbytter ut av Norge.
- La brukerne kjøpe strømmen fra denne nye enheten – basert på et prinsipp om kost pluss. På denne måten får produsentene og netteierne pløyd direkte tilbake en rimelig fortjeneste som brukes for oppgraderinger av kraftverk og nett. Det er et potensial for en vesentlig økning av produksjonen i eksisterende vannkraftverk, uten naturinngrep.

Sørg for at kraftverk og nett forblir på norske hender.

- Dette betyr at de såkalte strømselskapene forsvinner fra markedet.
- Sett et krav om minimum magasinfylling hele året – og sørg for at dette etterleves. Vår magasinkapasitet utgjør 70 prosent av vår årlige produksjon av vannkraft og er bygget opp nettopp for å lagre energi. Denne kapasiteten er unik i Europa.
- Reforhandle avtalene om utenlandskablene slik at Norge har nasjonal kontroll med hva som skal gå ut og inn av strøm.
- Pålegg Statnett å investere i stamnettet slik at en unngår flaskehalsene som skaper de store prisforskjellene innenlands.
- Dropp elektrifiseringen av sokkelen – gi oljeselskapene et lite skatteinsentiv og krev at avgassene fra gassturbinene er renset innen en gitt frist.

Strømselgerne bidrar ikke til noen verdiskaping, men stikker av med fortjenesten.

- Lag beredskap – lovmessig og finansielt – for å sikre at kraftverk og nett forblir på norske hender.
- Bruk eierskapet i Statkraft og Statnett til å sørge for at disse to selskapene oppfyller sine oppdrag i Norge.
- Styrk arbeidet med reell energiøkonomisering, og start arbeidet med geoenergi/jordvarme og med bioenergi – norske skoger flyter over av biomasse.

Politikerne abdiserte fra energipolitikken etter at loven var vedtatt.

Dette vil gi oss tilbake kontrollen over de viktige kraftressursene som framsynte politikere har bygget opp, men som markedsfundamentalismen nå er i ferd med å ødelegge.

Alle land beskytter sine såkalte komparative fortrinn – som vannkraften er for Norge.